

İBNİ YAHYÂ VE HİKÂYÂT-I AVRAT ADLI MANZUM ESERİ IBNI YAHYA AND HIS POETIC WORK "HİKÂYÂT-I AVRAT"

Yüksek Lisans Öğ. Talha DİLBEN*
Bursa Uludağ Üniversitesi
dilbentalha@gmail.com

Öz

Anadolu'da özellikle XIV. ve XV. yüzyıllarda birçok dinî mesnevi kaleme alınmıştır. Epik ve didaktik yönleri olan bu dinî mesneviler çoğunlukla Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât* adlı mevlidine iliştilerle "destân, dâsitân, hikâye" gibi başlıklarla sayılarını tespit etmenin neredeyse imkânsız olacağı kadar fazla çoğaltılmış ve halk tarafından sevilerek okunmuşlardır. Bu mesnevilerin birçoğunun müellifi bilinmemekte veya bir müellif karmaşası yaşanmaktadır. Anadolu'da XIV. ve XV. yüzyıllarda yazılmış bu mesnevilere nispeten benzeyen *Hikâyât-ı Avrat* adlı manzum bir eser vardır. Müellifi İbni Yahyâ olan ve yazılış tarihi bilinmeyen bu eser, erkeğin kadın üzerindeki haklarını anlatan ve birçok nüshası bulunan mensur metinlerin manzum bir varyantıdır. İbni Yahyâ, erkeğin kadın üzerindeki haklarıyla ilgili olan mensur metinleri görmüş ve eseri nazma çekmiş olmalıdır. Bu konudaki bütün mensur ve manzum eserlerde, Mirâc-nâmelerde yer alan, Hz. Muhammed'in Mirâc gecesi cehennemdeki kadınları görmesi ve onların durumlarını anlatması olayı önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca anlatılanlar hadis-i şeriflere dayandırılmakta, rivayet eden kişinin ise Hazret-i Ali olduğu belirtilmektedir. Bu eserler yoluyla toplumda, aile içerisinde kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin

* ORCID: orcid.org/0000-0002-4434-9859

düzenlenmeye çalışıldığı, buna yönelik mesajlar verildiği açıktır. İbni Yahyâ tarafından yazılan manzum *Hikâyât-ı Avrat*'ın, biri Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde 19 Hk 3206/1 yer numarasıyla kayıtlı olan, diğeri de özel kitaplığımızda bulunan iki yazma nüshası vardır. Makalede, eserin mensur varyantlarla ilişkisi ele alınmış, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan nüsha daha düzenli bir nüsha olduğundan esas alınarak imlâ ve dil özellikleri verilmiş, çeviriyazılı metin oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İbni Yahyâ, *Hikâyât-ı Avrat*, manzum, mirâc-nâme.

Abstract

Particularly in the 14th and 15th centuries, numerous religious mathnawis were written in Anatolia. These religious mathnawis with epic and didactic qualities were mainly attached to Suleyman Celebi's *Vesîletu'n-Necât*. They were reproduced under titles such as "destân, dâsitân, hikâye" in such a great amount that it would almost be impossible to determine their number; and they were fondly read by people. Authors of many of these mathnawis are either unknown or there are confusions about the authors. There is a poetic work titled *Hikâyât-i Avrat*, which relatively resembles the mathnawis written in the 14th and 15th centuries. It was written by İbni Yahya at an unknown date. It is the poetic form of the numerous prose texts that were written to describe the rights of men on women. İbni Yahya had probably seen these prose texts about men's rights on women and turned them into poetic form. Prophet Muhammad's seeing the women in hell on the day of Miraj and his description of their situation, as stated in Mirac-names, takes an important place in all prose and poetic works on this subject. Furthermore, the things described are based on hadiths and Ali is referred as the narrator. It is clear that these works were written with the intention to organize the relationship between men and women in family and in society and to give messages accordingly. İbni Yahya's poetic work *Hikâyât-i Avrat* has two manual copies. One of these is registered at Çorum Hasan Paşa Public Library with No 19 Hk 3206/1 and the other one is maintained in our special library. In this article, the work is studied with respect to its correlation with various prose forms. The copy available in Çorum Hasan Paşa Public Library was taken as basis since it is tidier. Spelling and grammatical features were given to create a transcription text.

Keywords: İbni Yahyâ, *Hikâyât-i Avrat*, poetic form, mirâc-nâme.

Giriş

Anadolu'da özellikle XIV. ve XV. yüzyıllarda benzer özelliklere sahip birçok mesnevi yazılmıştır. Derviş şairler tarafından, genellikle aruz vezniyle yazılan bu mesnevilerde hikâyeler sarsıcı, etkileyici olaylara dayandırılmış ve bu etkileyici olaylar yoluyla okuyuculara öğretici mesajlar verilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu mesneviler çoğunlukla aruz vezniyle yazılmış olsalar da derviş şairler, halkın hassas duygularını kuvvetlendirecek bir araç olarak edebiyatı kullanmışlar ve bu mesnevileri, halkın İslam dinine olan bağlılığını güçlendirmek amacıyla yazmışlardır. İçinde olağanüstülüklerin bulunduğu, bazılarında din serveri Peygamber'in yaşadığı zorlukların, etkileyici olayların anlatıldığı bu mesneviler, başından sayısız hadise geçen, Anadolu'da uzun bir müddet boyunca bir taraftan Bizans ve Haçlılarla mücadele ederken diğer taraftan da Moğol baskılarıyla oldukça zor günler yaşamış olan Müslüman Türk halkı için âdeta mübarek metinler hâlini almış, çok sayıda nüshaları oluşturulmuştur. *Kesik Baş, Ejderha, Geyik, Güvercin, Kız, İbrahim* gibi metinler, bazen destân, bazen hikâye gibi başlıklar kullanılarak defalarca çoğaltılmıştır.

Vasfi Mahir Kocatürk, Anadolu'da yazılan manzum dinî destanları yazıldıkları dönem edebiyatı için en karakteristik, en bol mahsüller olarak değerlendirmekte ve bu eserlerin, İslami bilgisi geniş olmasa da, saf ve samimi bir iman taşıyan Türk halk kitleleri tarafından büyük bir ilgiyle takip edildiğini, "*devrin Müslüman misyonerleri*" olarak tanımladığı fakihlerin, şeyyâdların, meddahların da halkın bu ilgisinden faydalanarak, genellikle Arap kaynaklı olan bu eserleri meydana getirdiklerini söyler (Kocatürk, 2018: 115). Siyerlerde ve özellikle mevlitlerde görülen bu tarz, daha kısa anlatılar hâlinde, makamla okunan, kolay ezberlenebilen şekillere dönüşmüş, destan adı altında ve genellikle aruzla yazılmış küçük mesneviler şeklinde ortaya çıkmıştır (Aslan, 2006: 190). XIV. yüzyıl veya XV. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğu tahmin edilen Kirdecî Ali (Argunşah, 2002: 10) bu tarz mesnevi yazar en önemli müelliflerden biridir.

Çalışmaya konu edilen *Hikâyât-ı Avrat* adlı manzum eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış olmasa da olayı hikâyeye etme ve öğretici amaçlar taşıması bakımından Anadolu'da XIV. ve XV.

yüzyıllarda yazılan dinî mesnevilere benzemektedir. Ancak eserde epik bir tavır söz konusu değildir. Öğretici amaçlarla ve nasihat verme amacıyla yazılmış bir metindir. Bu yönüyle metin, halk için yazılmış bir nasihatname özelliği de taşımaktadır.

Klasik Türk Edebiyatında manzum metinleri mensur hâle getirmek ve mensur metinleri manzum bir şekilde yeniden yazmak anlamlarına gelen (Türkoğlu, 2015: 81) *akd ü hal* geleneği vardır. İbni Yahyâ'nın *Hikâyât-ı Avrat* adlı manzum eseri de, aynı konudaki mensur eserlerden nazma çekilmiş olduğu anlaşılan, *akd* geleneğinin ürünüdür.

1. İbni Yahyâ ve Manzum *Hikâyât-ı Avrat* Hakkında

1.1. İbni Yahyâ

Hikâyât-ı Avrat adlı manzum metnin içerisinde adı geçen müellif İbni Yahyâ hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ömer bin Mezîd'in *Mecmûa'tü'n-nezâ'ir*'inde Yahyaoğlu mahlaslı bir şairin dört adet şiiri (Canpolat, 1995: 367) bulunmaktadır. Ancak bir divan şairi olduğu anlaşılan Yahyaoğlu ile erkeğin kadın üzerindeki haklarını konu edinen mensur metinlerin manzum bir varyantı olan *Hikâyât-ı Avrat*'ı yazan İbni Yahyâ'nın farklı kişiler olması muhtemeldir.

Manzum *Hikâyât-ı Avrat* metninde İbni Yahyâ'nın adı, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde 19 Hk 3206/1 yer numarasıyla kayıtlı olan nüshada bir defa, özel kitaplığımızda bulunan nüshada ise iki defa geçmektedir. Müellif hakkındaki bilgiler bu az sayıdaki beyitle sınırlıdır. Metnin 86. beyitinde İbn-i Yahyâ, adını zikrederek eseri yazanın kendisi olduğunu söylemektedir. Ayrıca bu beyitle İbn-i Yahyâ'nın *meşâyiḥ yolu* olarak zikrettiği herhangi bir tarikata da mensup olduğu ve hadis kitapları konusunda bilgili olduğu anlaşılmaktadır:

İbni Yahyâ ḥakîr dürdi meşâyiḥ yolına girdi
Ḥadîṣ-i nebevî gördi kitâbındaki deresâtı (A/B: 86)

Metinde İbni Yahyâ'nın adı geçen bir diğer beyit de 95. beyittir:

İbni Yahyâ dün ü günü tefekkür eylesem cânı
Tamâm yüz beyt-ile bunı bu kez kıldı[m] tamâmâtı (B: 95)

Bu beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla İbni Yahyâ, bir tarikata mensup olan, hadis alanındaki kimi kitapları bildiği ve okuduğu

anlaşılan, bildiklerine ve okuduklarına dayanarak insanları bilgilendirmek amacıyla öğretici, nasihat verici eser veya eserler yazan bir müelliftir. Metne B nüshasından eklenen 95. beyitte eserin yüz beyitten oluştuğu belirtilse de elde bulunan nüshalarda eksiklik söz konusudur.

1.2. Manzum *Hikâyât-ı Avrat*'ın Nüshaları

İbni Yahya tarafından yazılan manzum *Hikâyât-ı Avrat*'ın iki yazma nüshası tespit edilmiştir.

1.2.1. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 19 Hk 3206/1 (A Nüshası)

Nüshada *Hikâyât-ı Avrat*, matbu bir eserin arasına yerleştirilmiştir. *Risâle-i eriñ 'avrat üzerindeki hakları* şeklinde sonradan yazılmış olduğu anlaşılan bir başlık yer almakta ve ardından Besmele ile metin başlamaktadır. Nüshanın çeşitli yerlerinde Ahmed Feyzî'nin vakıf mührü bulunmaktadır. Şair, âlim, müderris ve müftü Ahmed Feyzî Çorumî, 1253/1837 yılında Çorum'da doğmuştur (Erkoç, 2008: 355). Çorum medreselerinde okuduktan sonra İstanbul'a gitmiş ve Bayezid Medresesi'nde müderrisliğe başlamıştır. Babasının ölümünden sonra Çorum'da müftülük yapmıştır (Ercan, 1991: 172). Ayrıca Çorum'da Kurtoğlu Medresesi'nde müderrislik yaptığı dönemde bir kütüphane kurmuş, kütüphanesindeki eserleri iki cilt olarak deftere kaydetmiştir. Bu eserler, üzerindeki mühürden kolayca tanınmaktadır (Erkoç, 2008: 356-357). İşte *Hikâyât-ı Avrat*'ın hem mensur hem manzum varyantlarının bir arada bulunduğu nüsha da Çorumlu müftü Ahmed Feyzî Efendi'nin kütüphanesinde yer alan eserlerdendir.

Nüsha 6 varaktan ibarettir ve beyitler hâlinde yazılmıştır. Devamında hikâyenin 4 varak hâlinde mensur varyantı da bulunmaktadır. Harekeli nesih yazıyla cedîd kağıda yazılmış nüshanın müstensihi bilinmemektedir ve ketebe kaydı bulunmamaktadır. Yazı ve kağıt özelliklerinden hareketle nüshanın XIX. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edildiği ihtiyatla söylenebilir. Nüshada bulunan Müftü Ahmed Feyzî Efendi'nin mühründe ise (1)296/1878 tarihi yazılıdır.

1.2.2. B Nüshası

Manzum *Hikâyât-ı Avrat*'ın ikinci nüshası özel kitaplığımızda bulunmaktadır. Başka manzum eserlerin de bulunduğu bir cilt birliğinden kopup ayrıldığı anlaşılmaktadır. Nüshada *temmetü'l-kitâb bi-'avni'llâhi'l-meliki'l-vehhâb şâhib Monla 'Alî İbni Hasan* şeklinde bir kayıt yer almakta ancak tarih bulunmamaktadır. 7 varaktan ibaret olan nüsha dörtlükler hâlinde yazılmıştır. Yazı ve kağıt gibi özellikleriyle daha eski bir nüsha olduğu izlenimini verse de birçok ekin yazımında Osmanlı Türkçesi imlâsını taşıması dolayısıyla Osmanlı Türkçesi döneminde istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Harekeli nesih yazıyla yazılmış olan nüshada, A nüshasında yer alan bazı mısraların atlandığı, birçok yerde de kelimelerin anlam göz ardı edilerek yazıldığı veya unutulduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle A nüshasına göre daha düzensiz olan nüsha, metin oluşturulurken esas alınmamış fakat gerekli görüldüğü durumlarda başvurulmuştur. A nüshasında bulunmayan bazı beyitleri barındırması bakımından önemlidir.

1.3. Manzum *Hikâyât-ı Avrat*'ın Konusu ve Yapısı

Hikâyât-ı Avrat adlı manzum metinde, Hazret-i Muhammed'in ve Hazret-i Ali'nin olduğu bir meclise bekâr bir kadın gelir, selam verir ve bir erkekle evlenmek istediğini, bunun bir sevabı olup olmadığını Hazret-i Peygamber'e sorar. Ayrıca metnin ilk beyitinde, olayın Hazret-i Ali'den rivayet edildiği bildirilmektedir:

*Rivâyet kıldılar ğâlib ezelden bu hikâyâtı
'Alî İbni Ebî Tâlib cün itdi bu rivâyâtı (A: 1)*

*Didi bir gün otururdık Muhammed birle tururduk
Katımızda hazır gördük çıka geldi bir 'avrâtı (A: 2)*

*Selâm virdi 'ibâdu'llâh 'aleyke dir Habîbu'llâh
Didi-kim yâ Resûla'llâh işit benden su'âlâtı (A: 3)*

*Ere varmak dilerim ben ne dirsiñ yâ Muhammed sen
Sevâbı var mıdur virsen bu su'âle cevâbâtı (A: 4)*

Hazret-i Muhammed, kadının selamını alır ve ardından erkeğin evli olduğu kadın üzerinde bazı hakları olduğunu, kadının bu sorumlulukları yerine getirmediği takdirde ahirette cezalandırılacağını söyler:

*Resûlu'llâh didi anda ere varsañ bu gün bunda
Eriñ 'avrat üzerinde ki vardur nice haqqâtı (A: 5)*

...
*Bunı didi Resûlu'llâh ki yüz egseñ ere bi'llâh
Naşîb itmez saña Allâh yarın 'uqbâda cennâtı (A: 10)*

Eserin 35. beyitinde Hazret-i Muhammed Miraç gecesini anlatmaya başlar. Hazret-i Muhammed, Miraç gecesini cehennemde gördüğü ve çeşitli şekillerde cezalandırılan bazı kadınlardan bahseder:

*Şu Mi'râc gicesi durdum yürüyüp tamuya vardım
Bir bölük 'avratı gördüm çekerler yüz delâlâtı (A: 35)*

Hazret-i Muhammed'in Miraç gecesini cehennemde gördüğü, işledikleri günahlar nedeniyle cezalandırılan kadınları anlatması, Miraç-nâmeler için de konu olmuştur. Koca sözü dinlemeyen kadınların katrana daldırılıp ateşte yakılması, ateşli topuzlarla dövülmeleri, ellerinin zincirlenmesi (Akar, 1987: 289) gibi tasvirlerden manzum *Hikâyât-ı Avrat*'ta da esinlendiği açıktır. Miraç anlatısından sonra, sorular soran ve tüm bu anlatılanları dinleyen kadın, evlenmenin oldukça zor olduğunu anladığını ve evlenmekten vazgeçtiği söyler. Bunun üzerine Hazret-i Muhammed, kadın ile erkeğin evlilikte bazı koşulları sağlaması durumunda büyük sevaplar kazanacağını anlatmaya başlar:

*Resûlu'llâh didi andan işit-ki bir dahı benden
Ere varsañ bu kez bundan ziyâdedür şevâbatı (A: 46)*

Bu beyitlerden sonra Hazret-i Muhammed'in Hazret-i Fatma'ya verdiği yine benzer konularda bazı nasihatler anlatılmaktadır. Metnin sonunda da İbni Yahyâ kendi adını zikretmekte, Allah'a dua edip Hazret-i Muhammed'den şefaât istemekte ve metnin beyit sayısını da zikrederek eseri tamamlamaktadır.

Hikâyât-ı Avrat'ın yapısında, özellikle Yûnus Emre'nin şiirlerinde karşılaşılan nazım birimi problemi vardır. Eserin bilinen iki nüshasından Çorum Hasan Paşa İl Halk

Kütüphanesi'nde bulunan nüsha beyit nazım birimiyle musammat kaside şeklinde yazılmışken kitaplığımızda bulunan nüsha dörtlük nazım birimiyle murabba şeklinde yazılmıştır. Metinde Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan nüsha esas alındığından, metin beyitler hâlinde oluşturulmuştur. Metin *mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün/ mefâîlün* vezniyle yazılmış olsa da edebî bir amaç taşımadığından birçok yerde vezin problemi bulunmaktadır. Ayrıca metin *aa, ba, ca, da...* şeklinde bir kâfiye örgüsüne sahiptir ve *-âtı* rediflidir.

Eserin Eski Anadolu Türkçesi döneminde istinsah edilmiş manzum veya mensur bir nüshası tespit edilememiş olsa da, kimi eklerin yazımında Eski Anadolu Türkçesi imlâsının muhafaza edilmesi, *em-* anlamına gelen *sor-*, *el kaldır-* anlamına gelen *götür-* gibi arkaik kelimelerin kullanılması, eserin telif tarihini Eski Anadolu Türkçesine biraz daha yaklaştıran deliller olarak göze çarpmaktadır.

1.4. Erkeğin Kadın Üzerindeki Haklarını Ele Alan Mensur Metinler ile Manzum *Hikâyât-ı Avrat*'in İlişkisi

54

Yazma eser kütüphanelerinde erkeğin kadın üzerindeki haklarını konu edinen birçok mensur yazma eser vardır. Bu metinlerde ele alınan konu bazı farklar dışında birbirine yakındır. Metinlerdeki en önemli ortak nokta, anlatılan olayın dayandığı hadis-i şerifi rivayet eden kişinin Hazret-i Ali olmasıdır. Bu da metinlerin büyük oranda benzer kaynaklara dayandığını göstermektedir. Ancak yine de *Hikâyât-ı Avrat*'in mensur nüshaları içerik özelliklerinin benzer ve farklı yönleri bakımından iki grupta toplanabilir. Buna göre, manzum *Hikâyât-ı Avrat* yazılırken neredeyse birebir esas alındığı anlaşılan, bekâr bir kadının Hazret-i Peygamber'in ve Hazret-i Ali'nin bulunduğu bir meclise gelerek evlenmek istediğini söylemesi olayıyla başlayan mensur metnin olduğu grup ve Hazret-i Ali ile Hazret-i Fatma'nın, Hazret-i Muhammed'i ağlar bir hâlde bulmaları, Hazret-i Ali'nin bunun nedenini sorması, Hazret-i Muhammed'in de Mirâc gecesi cehennemdeki kadınları gördüğü için ağladığını belirtmesiyle başlayan mensur metnin olduğu grup şeklinde iki gruba ayrılabilir.

Hikâyât-ı Avrat'ın Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde yer alan manzum nüshasının ardından, mensur varyantının da aynı nüsha içerisinde verildiği görülmektedir. Ayrıca Millî Kütüphane'de Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 06 Hk 149/2 yer numarasıyla kayıtlı olan nüshanın da İbni Yahyâ'nın *Hikâyât-ı Avrat* adlı manzumesinin bir diğer mensur nüshası olduğu tespit edilmiştir. Eserin aynı içerik özelliğindeki bir diğer mensur nüshası Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz A 3531/1 yer numarasıyla kayıtlı *Hikâyet-i Avred* başlıklı metindir. Bu metin daha önce bir makaleye konu edilmiş, ancak diğer nüshalardan ve manzum bir varyanttan söz edilmemiştir. 1230/1814 yılında istinsah edildiği düşünülen nüshada Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Ayşe, Hz. Fatma, İmam-ı Azam, Hz. Eyüp gibi önemli dinî şahısların adı geçmektedir (Gürsoy, 2013: 102). Zikredilen bu üç mensur nüsha, pek çok yönüyle ortaktır. Bu nüshalarda olayı rivâyet eden kişinin Hazret-i Ali olduğu belirtilmekte ve ardından metin bekâr bir kadının Hazret-i Muhammed'in bulunduğu bir meclise gelerek evlenmek istediğini, bunun bir sevabı olup olmadığını sorması, Hazret-i Muhammed'in de cevaplar vermesi şeklinde gelişen diyaloglarla devam etmektedir.

Yazma eser kütüphanelerinde, buraya kadar zikredilen diğer mensur nüshalarla benzer olsa da içerik özellikleri bakımından bazı farklılıklar bulunduran nüshalarda da vardır. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1148 numarada kayıtlı *Kitâb-ı Hadîs-i Şerîf* başlıklı 79 varaklık manzum bir metnin son 8 varığında bulunan mensur nüsha (Zengin, 2014: 1), Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 2165/5 yer numarasıyla ve *Risâle-i Ahvâl-i Avret* adıyla kayıtlı olan 1195/1780 yılında istinsah edilmiş nüsha, yine Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 1251/7 yer numarasıyla kayıtlı olan, 1218/1803 yılında istinsah edilmiş nüsha, 06 Mil Yz FB 448/13 yer numaralı nüsha, Tokat Zile İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 60 Zile 388/2 yer numarasıyla kayıtlı nüsha, Adana İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 01 Hk 586/3 yer numarasıyla kayıtlı nüsha, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz FB 151/2 yer numarasıyla kayıtlı

nüsha, Samsun İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 55 Hk 458/2 yer numarasıyla kayıtlı olan 1188/1775 istinsah tarihli nüsha ve Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 4546/7 yer numarasıyla kayıtlı nüsha *Hikâyât-ı Avrat*'ın, kendi içinde ortaklıklar barındıran diğer mensur grubunu oluşturur. Ayrıca Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 45 Ak Ze 359/6 yer numarasıyla, *Bu Hadîsler avretler Ahvâlin Beyâni Eder* başlığıyla kayıtlı olan, 1103/1691 istinsah tarihli nüsha ve Amasya Yazma Eser Kütüphanesi'nde 05 Ba 1519/6 yer numarasıyla ve *Bu Hadîsler Avretler Ahvâlin Beyâni Eder* başlığıyla kayıtlı olan, 1104/1692 yılında Osman b. Abdulgaffar tarafından istinsah edilen nüsha bu gruptaki nüshaların istinsah tarihi en eski olanlarıdır. Bu gruptaki mensur nüshalarda da olayı Hazret-i Ali rivâyet etse de, olay, Hazret-i Muhammed'in bulunduğu meclise bir kadının gelerek evlilik hakkında sorular sormasıyla değil, Hazret-i Ali'nin ve Hazret-i Fatma'nın, Hazret-i Muhammed'i ağlar hâlde görmeleri ve Hazret-i Ali'nin bunun nedenini sormasıyla başlar. Hazret-i Muhammed de buna cevap olarak Miraç gecesini cehennemde işledikleri günahlardan dolayı çeşitli azaplar çeken kadınları gördüğünü ve bu nedenle ağladığını söyler ve bu anlatılardan sonra çeşitli hadis-i şeriflerle, dinî bilgilerle ve bazı peygamberlerin bahisleriyle devam eder. Bu gruptaki mensur nüshalardan Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 1148 numarada kayıtlı nüsha bir çalışmaya konu edilmiş, eserin pek çok Mirâc-nâme ve Kırk Hadis Kitabı ile ilgili olduğu (Zengin, 2014: 2) belirtilmiştir. Her iki gruptaki mensur *Hikâyât-ı Avrat* nüshalarının başka nüshalarının da bulunma ihtimali yüksek olmakla birlikte, burada genel olarak içerik ve istinsah tarihi gibi konularda bilgi veren nüshalardan bahsedilmiştir. Ayrıca manzum *Hikâyât-ı Avrat* yazılırken esas alındığı düşünülen ilk gruptaki mensur yazmaların daha az sayıda nüshası olması da dikkat çekicidir.

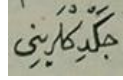
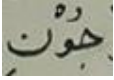
İbni Yahyâ tarafından nazma çekilen *Hikâyât-ı Avrat*'ın, yukarıda zikredilen mensur nüshaların ilk grupta yer alanlarıyla daha fazla ortak nokta taşıdığı ve bu tipteki bir mensur nüshadan nazma çekildiği anlaşılmaktadır. *Hikâyât-ı Avrat*'ın Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde 19 Hk 3206/1 yer numarasıyla

kayıtlı olan manzum nüshasının ardından, 19 Hk 3206/2 yer numarasıyla kayıtlı mensur nüshası başlamaktadır. Bu mensur nüsha, Hazret-i Muhammed'e sorular soran kadının adının verilmesi dolayısıyla da önemlidir. Buna göre Hazret-i Muhammed'e evlenmek istediğini söyleyen ve bunun bir sevabı olup olmadığını soran kadının adı Meymûne'dir ve kaynaklara göre Hazret-i Muhammed'in son olarak evlendiği hanımı (Kandemir, 2004: 506) olarak bilinmektedir.

2. İmla ve Fonetik

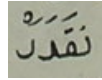
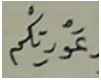
Hikâyât-ı Avrat adlı manzum metnin esas alınan nüshasının dil özelliklerine bakıldığında XIX. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Nüshada yoğun olarak Osmanlı Türkçesi imlâsı görülmesine rağmen kimi sözcük ve eklerin yazımında Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin de muhafaza edildiği görülmektedir. Nüsha harekeli yazıyla yazılmıştır.

Nüshada bazı sözcükler için iki farklı yazım söz konusudur. 54. beyitin ilk mısrasında hem c (cim) hem ç ile yazılmış *çün* edatında ve birkaç örnekte bu durum görülmektedir:

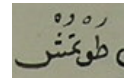
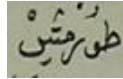
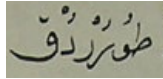
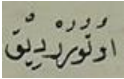
çün (54/1) çün (54/1) çeke (28/2) çekdiklerini (29/2)

Nüshada *kim* edatının çoğunlukla sözcüğe bitişik olarak yazıldığı görülmektedir. İki sözcüğün bitişik yazıldığı başka örnekler de mevcuttur:

'avrat-kim (16/1) didi-kim (45/1) ne-kaçar (70/2)

Telif tarihi bilinmeyen metnin esas alınan nüshasında bazı eklerde ikili yazım özelliği söz konusudur:

otururdık (2/1) otururdık (2/1) oturmuş (25/1) oturmuş (65/1)

Ünlüler

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi metinlerinde kapalı e sesini gösteren bir işaret bulunmamaktadır. Bu sesin bulunduğu

düşünülen sözcükler, metinlerde bazen y ile bazen y'siz yazılmıştır. İncelenen metinde bununla ilgili olarak bazı sözcüklerin yazımında ikili bir kullanım söz konusudur:

yitmiş (20/1) yetmiş (26/2) diyü (66/2) deyü (38/2)

Nüshada vir-, it- eylemleri daima, di- eylemi ise sıklıkla y veya y'yi karşılayan hareke ile yazılmıştır:

virdi (3/1) didi (10/1) itmiş (65/2)

Ünlü Uyumları

Kalınlık incelik uyumu Türk dilinin genelinde olduğu gibi sağlanmıştır. Ancak düzlük yuvarlaklık uyumu Türk dilinde geç başladığı için incelediğimiz nüshada da düzlük yuvarlaklık uyumu konusunda bazı sözcüklerde uyumsuzluklar görülmektedir. Bu aykırılık bazen sözcük kök veya gövdesinde bazen de eklerden kaynaklı olarak görülmektedir:

otururdık (2/1) kaçıyup (9/1) koşusından (20/1) altun (65/2)

Ünsüzler

Eski Türkçedeki ñ sesi korunmuştur:

biñ (12/1) aña (55/2) Tañrı (67/1)

Metinde bazı sözcüklerde ve eklerde ç ünsüzünün c ile, p ünsüzünün b ile yazıldığı görülmektedir:

üç (14/2) aşup (17/1) çekdiklerini (29/2)

Ünsüz Uyumu

İncelenen metinde ötümlülük - ötümsüzlük uyumu Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibidir:

صَوْتَقْدَه

وَارْمَقْدَن

قِيَامَقْدَن

اَوَّلْمَقْدَن

şoqakda (21/1) varmaqdan (71/1) kılamakdan (71/1) olmakdan (71/2)

3. Morfolojik Özellikler

3.1. Durum Ekleri

İlgi Durum Eki

İncelenen nüshada ilgi durum eki +(n)İñ şeklinde, düz ünlü ile gösterilmiştir:

اَرَكَ

اَنلَرِكُ

اَيَكْسِنِيكَ

اَيُّوبُكَ

eriñ (5/1) anlarıñ (12/1) ikisiniñ (40/2) eyyübüñ (69/2)

Yönelme Durum Eki

Yönelme durum eki olan +(y)A ünlü uyumlarına uygun bir biçimde kullanılmıştır:

اَرَه

دَوَشَكَه

طَامَعِيَه

ere (4/1) döşege (6/2) şamuya (35/1)

Bulunma Durum Eki

Bulunma durum eki +dA ünlü uyumlarına uygun ancak ünsüz uyumlarına aykırı biçimde kullanılmıştır:

تَمَزْدَه

صَوْتَقْدَه

كُنَاهَدَه

بَانِيْدَه

şatımızda (2/2) şoqakda (21/1) günâhda (24/2) yanında (77/1)

Ayrılma Durum Eki

Ayrılma durum eki +dAn ünlü uyumlarına uygun ancak ünsüz uyumuna aykırı bir biçimde gösterilmiştir:

زِنَادَن

كُنَاهَدَن

طَمُودَن

مَعُورَتَدَن

zinâdan (18/2) günâhdan (65/1) tamudan (78/1) 'avratdan (80/1)

Belirtme Durum Eki

Belirtme durum eki +(y)I ve +n biçiminde gösterilmiştir:

sökügünü (8/1) kirin (8/1) bitini (8/2) yârelerin (33/1) ڭanın (33/1)

Araç Durum Eki

Nüşhada ile edatı araç durum eki görevindedir. Ek bazen sözcükle birlikte +IA şeklinde, bazen de sözcükten ayrı olarak yazılmıştır:

mikrâş-ile (17/2) cin ile (20/2) atasıyla (25/1) elleri ile (59/2)

3.2. İyelik Ekleri

1. Teklik Kişi İyelik Eki

Esas alınan nüshada 1. teklik kişi iyelik eki +(I)m ve +(U)m şeklindedir:

ümmetim (34/2) ڭulum (57/2) vaşiiyetim (73/1)

2. Teklik Kişi İyelik Eki

Nüşhada ada gelen 2. kişi iyelik eki bulunmamaktadır. Ancak iki örnekte kendisinden sonra iyelik eki alan -dlık sıfat fiiline gelmiş ikinci teklik kişi iyelik eki mevcuttur:

getürdigiñ (30/2) itdigiñ (79/1)

3. Teklik Kişi İyelik Eki

3. teklik kişi iyelik eki genelde +(s)I ve az sayıda örnekte de +U şeklindedir:

ڭoşusından (20/1) atasıyla (25/1) hūyu (12/1) boynuzı (26/2)

1. Çokluk Kişi İyelik Eki

ڭatımızda (2/2)

2. Çokluk Kişi İyelik Eki

Esas alınan nüshada ikinci çokluk kişi iyelik eki örneğine rastlanmamıştır.

3. Çokluk Kişi İyelik Eki

ğdāları (22/2)

tūdacıqları (36/1)

nikāhları (40/2)

namāzları (42/1)

boğazladıkları (42/2)

3.3. Fiil İşletme Ekleri

Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman için -dI, öğrenilen geçmiş zaman için -miş ve -UpdUr yapısı kullanılmıştır:

kıldılar (1/1)

tūrmış (25/1)

gidüpdür (13/2)

Geniş Zaman

Geniş zaman eki olarak -(A)r, -(I)r, -(U)r biçimleri ve geniş zamanın olumsuzu -mAz biçiminin yanı sıra Eski Anadolu Türkçesinde geniş zaman eklerinden biri olan -(y)A eki de metinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde -(y)A eki geniş zamanı gösterdiği gibi şimdiki zamanı da gösterebilir. Ayrıca gelecek zaman için de kullanılmakla birlikte, gelecek zaman için kullanıldığı yerleri tam olarak ayırabilmek güçtür (Gülsevin, 2011: 102).

toğurursa (18/2)

koyarlar (19/2)

virir (24/1)

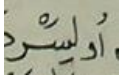
kılmaz (40/1)

sile (57/2)

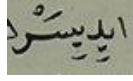
Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde gelecek zaman eki olarak çoğunlukla -(y)IsAr eki kullanılmıştır (Şahin, 2014: 65). İncelenen metinde de gelecek zaman eklerinden biri olarak bu ek kullanılmıştır. Ancak bir örnekte -(y)IsAr şeklindeki ek -(y)UsAr

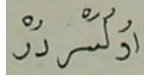
biçimindedir. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde gelecek zaman için kullanılan -sA gerek yapısı da metinde bulunmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili bazı çalışmalarda bu yapının gereklilik için kullanıldığı söylense de, bu yapıya gereklilik bildiren kullanımlardan çok, gelecek zaman bildiren kullanımlarda rastlanır (Gülsevin, 2011: 103).

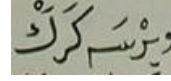
olusar (31/1)

idiser (48/2)

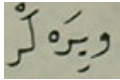

olusardur (22/2)

virse gerek (55/2)

İstek

vireler (12/2)

atalar (19/1)

Emir

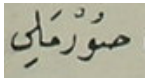

idiñ (73/2)

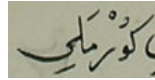
Esas alınan nüshada yer alan 86 beyit içerisinde +ğl emir kuvvetlendirme ekiyle yapılmış bir emir çekimi yoktur. Ancak diğer nüshadan eklenen beyitler arasında *şaklağıl* şeklinde bir kullanım söz konusudur.

Gereklilik

Esas alınan nüshada gereklilik çekimi için -mAll eki kullanılmıştır:

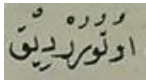

şormalı (6/1)

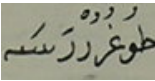

görmeli (6/1)

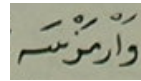
Fiillerde Birleşik Çekim

otururdık (2/1)

toğurursa (18/2)

varmazsa (47/1)

3.4. Ek Fiil

İ- fiili isimlerle birlikte kullanıldığında dört çekim ve gerundium şekliyle ortaya çıkar. Geniş zamanın ilk iki kişi çekimi

için müstakil kişi ekleri olmasına rağmen, 3. kişi için eksiz kullanım ya da tur- fiilinin geniş zaman çekiminden kalıplaşan +dUr ve +dUrUr eki kullanılır. (Şahin, 2014: 67). İncelenen metinde de ek fiilin geniş zamanda 3. kişi çekimi olan +dUr ve +dUr biçimleri önemli bir yer tutmaktadır:

cehennemdür (14/2) duranlardur (38/1) ziyâdedür (46/2) hâldir (37/1)

3.5. Fiilimsiler

İsim-Fiiller

görmek (83/1) sögmek (83/1)

Sıfat-Fiiller

olan (20/1) duranlardur (38/1) varanlardur (38/1) getürdigiñ(30/2)

itdigiñ (79/1)

Zarf Fiil

kaçıyup (9/1) kılınca (13/1) toymadan (16/2) varıp (17/1) aşup (17/1)

oluban (56/2)

Metinin Neşrinde İzlenen Yol

1. Harekeli metinlerdeki imlâya sadık kalınmıştır.
2. Vezin ve anlam gereği metin tamirine başvurulmuştur. Köşeli ayraç içerisindeki ibareler metin tamiri yapıldığını gösterir: habîbüñ[den] (B: 92/2).

3. Metinde italik yazılan harfler zihaf ve imâle yapıldığını gösterir: Kâtimızda **hâzır** gördük çıka geldi bir 'avrâtı (A: 2/2); Eriñ hâlini şormalı **libâslarını** görmeli (A: 6/1).

4. Alt çizgiler, vezin gereği yapılan ünlü ulamasını belirtir: Hâk **Te'âlâ aña** virse gerek '**Āyşe ana** şevâbâtı (A: 68/1).

5. Vezni kusurlu olan mısralar dipnot yoluyla belirtilmiştir.

6. Metinde anlam, vezin gibi hususlarda gerek görüldüğü durumlarda B nüshasındaki kullanımlar tercih edilmiş, A nüshasındaki kullanımlar dipnot yoluyla belirtilmiştir.

7. Metinde yaygın transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

4. Metin

[A1b]

Rivâyet kıldılar ki hikâyât-ı 'avrât ve-bihi nesta'în bi'l-ḥayr¹

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

1. Rivâyet kıldılar gâlib ezelden bu hikâyâtı
'Alî İbni Ebî Tâlib çün itdi bu rivâyâtı
2. Didi bir gün otururdık Muḥammed birle ṭururduk
Kâtimızda hâzır² gördük çıka geldi bir 'avrâtı
3. Selâm virdi 'ibâdu'llâh 'aleyke dir³ Ḥabîbu'llâh
Didi-kim yâ Resûla'llâh işit benden su'âlâtı
4. Ere varmaḫ dilerim ben ne dirsiñ yâ Muḥammed sen
Şevâbı var mıdur virsen⁴ bu su'âle cevâbâtı
5. Resûlu'llâh didi anda ere varsañ⁵ bu gün bunda
Eriñ 'avrât üzerinde ki vardur nice ḥaḫkâtı

¹ A: Risâle-i eriñ 'avrât üzerindeki ḥaḫları

² Metinde: ḥâzır

³ A: didi

⁴ B: aḫsen

⁵ B: varmaḫ

6. Eriñ hâlini şormalı libâslarını görmeli
Dağı⁶ bir sözle⁷ varmalı döşege⁸ itse da'vâtı
7. Bir 'avrat er hâlin şorsa ve hem libâsların görse
Eger bir sözle varmasa virilmeye murâdâtı
- [A2a]** 8. Dağı söküğüni dikmez kirin bitini arıtmaz
Yüce Allâh naşîb itmez aña cennetde hûllâtı
9. Bir 'avrat erine sögse kaçıyup yüzünü egse
Yarın ceheñneme girse yüz egerler zebânâtı
10. Bunı didi Resûlu'llâh ki yüz egseñ⁹ ere bi'llâh
Naşîb itmez saña Allâh yarın 'uqbâda cennâtı
11. Ve hem¹⁰ namâzı terk itse eriyle döşege yatsa
O hâl üzre cimâ' itse işit ne ola hâlâtı
12. Yazıla biñ¹¹ günâh girü bu olsa anlarıñ hûyu¹²
Şu ceheñnem siziñ diyü vireler anda berâtı
13. Bir 'avrat namâz kılınca du'â itmez ere anca
Anıñ emekleri bunca gidüpdür boşa şalâtı
14. Bir 'avrat-kim dağı nitse varsa maħalleye gitse¹³
İzinsiz uç adım atsa ceheñnemdür mekânâtı
15. Naşîhat eyleseñ tutmaz bu söze i'timâd itmez
Yarın anda temel tutmaz şırâţ üzre kademâtı

⁶ B: ki

⁷ B. söz ile

⁸ B: firâşa

⁹ A: egse

¹⁰ A: dağı

¹¹ B: kırk

¹² Metinde: hûyu

¹³ Mısranın vezni kusurludur.

- [A2b] 16. Bir 'avrat-kim dağı nitse eriniñ mālını alsa
Tıymadan illere virse iderse bu hıyānātı
17. Kaçan cehennemde varıp zebānīler anı aşup
Elin miķrāş-ile¹⁴ kesüp ider dürlü 'azābātı
18. Bir 'avrat doymasa erden varsa nā-maħreme birden¹⁵
Zinādan qorķmayup iden toğurursa vilādātı
19. Atalar anı odlara cehennemdeki itlere
Şu āteşden tābūtlara qoyarlar al bu 'ibreti
20. Anıñ ferici qoķusından yitmiş menzil¹⁶ olan yirden¹⁷
Duramaz cin ile insān idiserler kerāhātı
21. Bir 'avrat-kim dağı neyler şoķaķda kođcılıķ eyler
Dün ü gün¹⁸ tırmayup söyler yalanlar ile ğıybeti
22. Nic'olur bunlarıñ ħāli tımu dibindedür yiri
Hınzır eti ğıdāları olusardur müdāmātı
23. Bir 'avrat düğüne varsa eri aña izin virse
O düğünde çalarlarsa şü çalkular fesādātı
- [A3a] 24. O çalkuları hep görür aña dağı aķça virir
Günāhda berāber olur ider er 'avrat şirketi
25. Atasıyla bile varmış şü bāb-ı Ka'bede tırmış
Babasıyla zinā itmiş olur seb'ine kerrātı
26. O eriniñ ħāli nola o maħşer yirine gele
Yetmiş biñ boynuzı ola dinür seb'ine elfātı

¹⁴ B: maķāş-ile

¹⁵ B: bir dem. Mısranın vezni kusurludur.

¹⁶ A: yıllık

¹⁷ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁸ Metinde:düni gün

27. Ki her boynuzu kâf tağı ve yetmiş biñ çatalcuğı
Ve her çatal uzunluğu ola seb'în zirâ'atı
28. Odur¹⁹ deyyûş didikleri yapuşa tamu itleri
Çeke her biri birleri ideler bu siyâsâtı
29. Kıyâmete değın sürsem bularıñ hâlini dirsem
Ne çekdiklerini yazsam olur bir kaç kitâbatı
30. Ki bir 'avrat dağı dursa erine la'net oğursa
Getürdigiñ ne az dirse işit ne ola hâlâtı
31. O 'avrat her ne kim dilek dilerse olısar helâk
Cemî'-i gökdeki melek iderler aña la'nâtı
- [A3b]** 32. Bir eriñ yâresi çıkısa kanasa iriñi ağsa
'Avratı ağzını dutsa yalasa hep cerâhâtı
33. Eriniñ yanına turup yaraların kanın şorup
Henüz yirine getürüp eri üstünde haqqâtı
34. Bir 'avrat-kim yüze tura müdâm erin azarlaya
Benim ümmetim olmaya virirse de şalavâtı
35. Şu Mi'râc gicesi durdum yürüyüp tamuya vardım
Bir bölük 'avratı gördüm çekerler yüz delâlâtı
36. Cümle saçından aşılmış tudacıkları kesilmiş
Dilleri gögsine inmiş gelür 'akreble hayyâtı
37. İşit imdi bu ne hâldir hâlleri pek mükedderdir²⁰
Eyâ mâlik bunlar kimdür diyü itdim su'âlâtı
38. Şol izinsiz duranlardur maħalleye varanlardur
Erin azarlayanlardur deyü virdi cevâbatı

¹⁹ A: oda

²⁰ Mısranın vezni kusurludur.

39. Er 'avrat bir yire gelse ikisi muḳābil olsa
Biri birisine şorsa şol ĩmānı kelāmātı
- [A4a]** 40. Biri bilüp biri bilmez ya bilüp tertīb kılmaz²¹
İkisiniñ daḡı olmaz nikāḡları şaḡīḡātı
41. Biri birine şormazsa ya ikisi de bilmezse
Çü tekmīl idemezlerse yıḡar dīni ḡarābātı
42. Bunlarıñ dīnleri olmaz namāzları ḡabūl olmaz
Boḡazladıḡları yinmez şaḡīḡ olmaz nikāḡātı
43. Cimā' itseler ol ḡālde zinā olur ḡamu ḡālde
Olur murdār be-her ḡālde daḡı diñle ḡadıḡātı
44. Resūlu'llāḡ didi bunı ol 'avrat diñledi anı
Tuḡuşdı derd-ile cānı işidüp bu naşīḡātı
45. Didi-kim yā Resūla'llāḡ ne güç işdir bize v'allāḡ
Ben ere varmazam bī'llāḡ gerekmez baña zevcātı
46. Resūlu'llāḡ didi andan işit-ki bir daḡı benden
Ere varsañ bu kez bundan ziyādedür şevābātı
47. Ere varmazsa bir kişi ḡoş olmaz ḡiç anıñ başı
Dünyāda 'uḡbāda işi rāst gelmez müdāmātı²²
- [A4b]** 48. Bir 'avrat erine her dem muḡabbet eylese bir dem
Gökde melek yirde ādem idiser hep muḡabbātı²³
49. Bir 'avrat erine gülp yüzini yüzine virüp
İkisine ola naşīb nice yüz biñ şevābātı

²¹ Mısranın vezni kusurludur.

²² Mısranın vezni kusurludur.

²³ Mısranın vezni kusurludur.

50. Buyurdu ol Resûlu'llâh er 'avrat şarıla li'llâh
İkisine vire Allâh çü 'ısrîne ḥasenâtı
51. Bular muḥabbet iderse ruḥların bûs idüp dursa²⁴
Gerekdür anlara virse şelâşüne ḥasenâtı
52. Er 'avrat cem' ola anlar cimâ' idüp süre demler
O vaḳit ḳazana bunlar erba'üne ḥasenâtı
53. Bular ḡusl eylese li'llâh şü damlasa murâdi'llâh
Ki yetmiş biñ melek Allâh yaradur külli ḳaṭrâti
54. O yetmiş biñ melekler çün namâza şaf dururlar çün
İder tesbîḥ er 'avrat çün²⁵ ilâ yevmi'l-ḳıyâmâti
55. O 'avrat ḡusl idüp ṫursa erinden ḥâmile olsa
Yüce Allâh aña virse gerek biñ biñ şevâbâtı
- [A5a]** 56. Ṭoḡursa evlâdı ḥâmil anıñ şevâbını sen bil
Mücâvir oluban biñ yıl eylemişçe 'ibâdâtı
57. Nifâsdan arınup li'llâh günâhından yuna v'allâh
Velî ḳulum diyü Allâh sile andan ḥaṭıyyâtı
58. Şevâbın gör neye beñzer mişâli yâ neye beñzer
Şu Ḥavvâ anaya benzer ol 'avratıñ kerâmâtı
59. Bilemez bunu zamâne idiserler cezâ câna
Elleri ile yabana atdılar bu sa'âdâtı
60. Ṭoḡururken daḫı nola eger ecel gelüp öle
Sebîli'llâh şehîd ola gerek yoḳ anda şübḥâtı
61. Zamâne hiç bunu bilmez şevâbın ḡâzîler bulmaz
Şehîdlerde bile olmaz ol 'avratıñ fażîlâtı

²⁴ Mısranın vezni kusurludur.

²⁵ Metinde: için

62. Bir 'avrat duruban²⁶ kâ'im erine şu vire dâ'im
Oruç tutmuş gibi şâ'im olur aña şevâbâtı
63. Bir er 'avrata çağırsa o 'avrat da buyur dise
Yüce Allâh aña virse gerek biñ hac hasenâtı
64. Bir 'avrat erine tursa bapucın çevirüp tursa
[A5b] Ne-çadar şevâba girse gerek diñle hadîşâtı
65. Günâhdan arınup çıkmış meşâyih yolını tutmuş
Biñ altun şadağa itmiş olusardur nihâyâtı
66. Bir 'avrat erine cāndan tevāzu' eylese andan
Tañrı hōşnūd ola senden diyü itse kelāmâtı²⁷
67. Tañrı hōşnūd ola andan o kırtula dālâletden²⁸
Hem altmış yıl 'ibâdetden ziyâdedür fazîlâtı
68. Bir 'avrat erine nitse yavuzlığına şabr itse
Haç Te'âlâ aña virse gerek 'Âyşe ana şevâbâtı
69. Ger 'avrat eylese anı aña şabr itse er ya'nî
Şu Eyyübîñ şevâbını kazana hem ricâlâtı
70. Bir 'avrat-kim dağı tursa eriniñ başını yursa
Ne-çadar şevâba girse gerek diñle kitâbâtı
71. Yetmiş gâzâya varmağdan nevâfil anda kıлмаğdan²⁹
Hem anda şehîd olmağdan ziyâdedür şevâbâtı
72. İşit sen bir dağı benden gelüp Fâţıma ana andan
[A6a] Atası ol Muhammedden ışitdi bu naşîhâtı

²⁶ A: oluban

²⁷ Mısranın vezni kusurludur.

²⁸ Mısranın vezni kusurludur.

²⁹ Mısranın vezni kusurludur.

73. Didi gözüm nûrı aña vaşiyetim ola saña
Ki secde idiñ insâna diseydi ol ğanı zâtı
74. Olaydı bu emir bize kulağ tut imdi bu söze
Ben emr eyler idim size ere siz idiñ secdâtı
75. Eriñ haqqını biliñiz güzel ri'âyet idiñiz
Ölüp kabre girersiñiz gele Münkir Nekîrâtı
76. Şorar aña ĩmânından ikincisi namâzından
Üçüncü eri haqqından idüpdürler su'âlâtı
77. Yanında şöyle dururlar eri haqqını şorurlar
Demir topuzla ururlar viremezse cevâbâtı
78. Tamudan açıla bâblar yanına saçıla odlar
Cehennemden gelür itler dolar 'akreble habbâtı
- [A6b]** 79. Anı şiddetle şoğarlar bu itdigiñ 'amel dirler
Çanın şorup etin yirler ilâ yevmi'l-kıyâmâtı
80. İşit ba'zı rivâyetden bu şadır olsa 'avratdan
Şu dört dürlü kabâhatden birini ir nikâbâtı
81. Budur evvelki yunmayup cenâbetden arınmayup
İkinci dağı kılmayup olursa terk-i şalâtı
82. Üçüncü yüze tırursa izinsiz taşra giderse
Bu dördüncü firâşa eger er itse da'vâtı
83. Bu dörtten birini görmek ve hem ta'zîr idüp sögmek
Olur vâcib anı dögmek ki oldur didi haqqâtı
- [B6b]** 84. *Bu dörtten ğayrısın idüñ erin tenbîhine gidüñ
Eger gitmez ise kendi gider sizden kabâhâtı
85. Hâdiş-i fahr-ı 'âlemdür kelâmın şadr-ı âdemdür
Tamâmın Tañrı a'lemdür tamâm itdüm naşîhâtı

86. İbni Yaḥyā ḥakīr dürdi³⁰ meşāyiḡ yolına girdi
Ḥadīs-i nebevī gördi kitābındaki deresātı
87. *Kāğıdın öñine koydı ḳalemin eline aldı
'Ulūm deryāsına daldı bu fikr-ile firāsātı
88. *Dürişdi derd ile cānı çalışdı nazm idüp anı
Götürdi Ḥaḳḳ'a elini diledi ba'zı ḥācātı
89. *İlāhī ḳullaruñ ebter ḥazretinden bular ister³¹
[B7a] Bize luṭf eyleyüp göster ṭarīḳ-ı müstaḳīmātı
90. *Şu vaḳtin 'Azrā'il gele bu cānımuza el vura
Yanında munṭazır dura şu şeyṭān-ı la'īnātı
91. *Anıñ ḥīlesine la'net bu īmāna ola aḳhab
Şıgınuruz saña yā Rabb meded it ḳıl 'ināyātı
92. *İmānı şaḳlaḡıl anda refīḳ eyle bize sen de
Ḥabībūñ[den] ḳıyāmetde naşīb eyle şefā'ātı
93. *Ve hem dār-ı celālūñde cemālūñ göreyüm anda
Resūlu'llāh civārında bize göster maḳāmātı
94. *İṭā'at gelmez elimden bu şādır oldı dilimden
Günāhkār 'aşī ḳuluñdan ḳabūl eyle münācātı
95. *İbni Yaḥyā dün ü günü tefekkür eylesem cānı
Tamām yüz beyt-ile bunı bu kez ḳıldı[m] tamāmātı

Sonuç

Yazma eser kütüphanelerinde erkeğin kadın üzerindeki hakları konusunda birçok farklı başlık altında yazılmış mensur eserler bulunmaktadır. Bu eserlerin bir kısmı, bekâr bir kadının Hazret-i

³⁰ A: bunı didi

³¹ Mısranın vezni kusurludur.

B nüshasından metne eklenen beyitlerin sol tarafına "*" işareti konulmuştur.

Muhammed'in bulunduğu bir meclise gelerek evlenmek istediğini söylemesiyle başlarken bir kısmı da Hazret-i Muhammed'in Miraç gecesi cehennemde gördüğü kadınları anlatmasıyla başlar. Birçok hadis kitabı ve Mirâc-nâme'lerden esinlenerek yazıldığı anlaşılan bu mensur eserlerin, İbni Yahyâ adlı bir müellif tarafından *Hikâyât-ı Avrat* başlığıyla nazma çekildiği ve eserin iki nüshası olduğu tespit edilmiştir. Bu yönüyle İbni Yahyâ'nın, mensur metinleri nazma çevirme işi olan *akd* geleneğinin bir temsilcisi olduğu görülmüştür. Müellifin hayatı hakkında kaynaklarda bir bilgiye ulaşılamasa da, *Hikâyât-ı Avrat*'ta verdiği bazı bilgilerden, onun bir tarikata mensup olduğu, bazı hadis kitaplarını bilip okuduğu ve bu doğrultuda halk için öğretici, nasihat verici eser veya eserler yazdığı anlaşılmıştır. Müellifin tespit edilebilen tek eseri olan *Hikâyât-ı Avrat*'ın Eski Anadolu Türkçesi döneminde istinsah edilmiş bir nüshası tespit edilememiş olsa da, mevcut nüshalarda yer yer Eski Anadolu Türkçesi imlâsına ve arkaik kelimelere rastlanmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında *Hikâyât-ı Avrat*'ın müellifi İbni Yahyâ'nın, Eski Anadolu Türkçesi döneminde halk için öğretici manzum eserler yazan derviş şairlerle benzer özellikler taşıdığı sonucuna da varılmıştır.

Kaynakça

- Akar, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Argunşah, Mustafa (1992). *Kirdecî Ali Kesikbaş Destanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Aslan, Namık (2006). Manzum Dini Hikâyeler ve Kirdecî Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâyeye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları). *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1 S.20, s.189-207.
- Canpolat, Mustafa (1995). *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercan, Abdullah (1991). *XIV. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler*. İstanbul: Hitit Festivali Komitesi.
- Erkoç, Ethem (2008). Ahmet Feyzi Çorumi ve Feyzül-Vahib Finecat-i Ebi Talib Adlı Eseri. *Uluslararası Osmanlı'dan*

Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu. Çorum: Çorum Belediyesi Yayınları. s. 355-381.

Gülsevin, Gürer (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gürsoy, Aslı (2013). Hikâyet-i 'Avret; A Story About A Wife. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, Bildiri Kitabı I*. Saraybosna. s. 101-110.

Kandemir, M. Yaşar (2004). Meymûne. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.29. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 506-507.

Kocatürk, Vasfi Mahir (2018). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi: Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi*. (Ed. Ömür Ceylan), 5.b., İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.

Şahin, Hatice (2015). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Türkoğlu, Serkan (2015). Divan Edebiyatında Mensur Metinlerin Manzum Olarak Yeniden Yazılması Ve Vakanüvis Raşid'in Sıhhat-abad Mesnevisi Örneği. *Asos Journal: The Journal of Academic Social Science*. C.3 S. 16, s. 80-96.

Yz. *Ahvâl-i Avred*. Millî Kütüphane: 55 Hk 458/2. vr. 46b-52b.

Yz. *Ahvâl-i Avred*. Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 4546/7. vr. 31b-35a.

Yz. *Avratlar Hâlin Beyan Eder*. Millî Kütüphane: 06 Mil Yz FB 448/13. vr. 117a-124b.

Yz. *Avretler Hâlin Beyâni İder Hadîsler*. Millî Kütüphane: 06 Mil Yz A 1251/7. vr. 118b-128b.

Yz. *Beyân-i Ahvâl-i Avret*. Millî Kütüphane: 01 Hk 586/3. vr. 68b-73b.

Yz. *Beyân-i Ahvâl-i Avret*. Millî Kütüphane: 60 Zile 388/2. vr. 133b-148a.

Yz. *Bu Hadîsler Avretler Ahvâlin Beyâni Eder*. Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi: 05 Ba 1519/6. vr. 71b-76a.

Yz. *Bu Hadîsler avretler Ahvâlin Beyâni Eder*. Manisa İl Halk Kütüphanesi: 45 Ak Ze 359/6. vr. 216b-220b.

Yz. *Bu Hadîsler Avretler Ahvâlin Beyânî Eder*. Millî Kütüphanesi: 06 Mil Yz FB 151/2. vr. 271a-280a.

Yz. *Erin Avrat Üzerindeki Hukuku*. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi: 19 Hk 3206/2. vr. 7a-10b.

Yz. *Hikâyet-i 'Avred*. Milli Kütüphanesi: 06 Mil Yz A 3531/1. vr. 1b-8b.

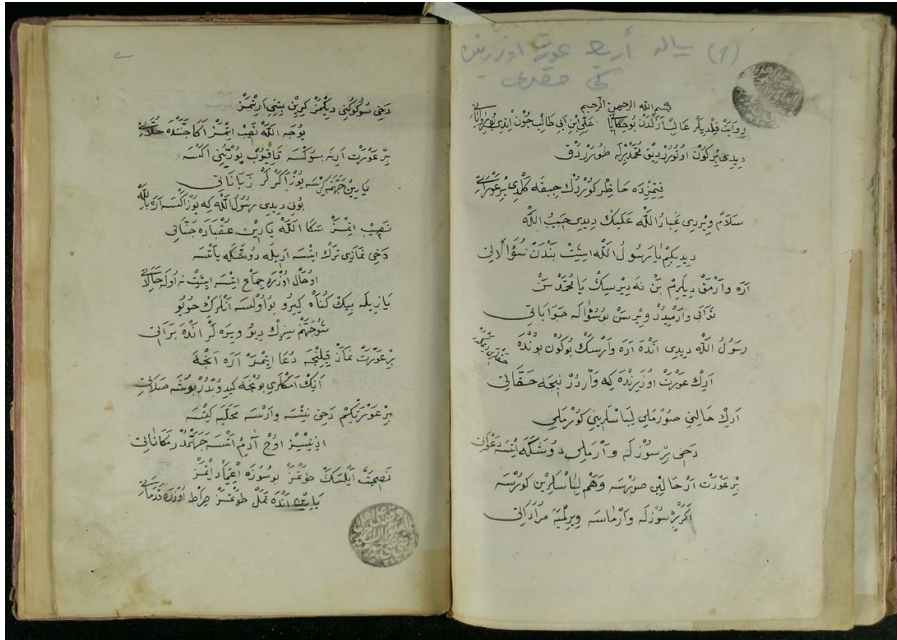
Yz. İbn-i Yahya, *Rivâyet kıldılar ki hikâyât-ı 'avrat ve-bihi nesta'in bi'l-hayr*. Talha Dilben Özel Kitaplığı. vr. 1a-7a.

Yz. İbn Yahyâ, *Erin Avrat Üzerindeki Hukuku*. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi: 19 Hk 3206/1. vr. 1b-6b.

Yz. *Risâle-i Avret*. Milli Kütüphanesi: 06 Hk 149/2. s. 75b-79a.

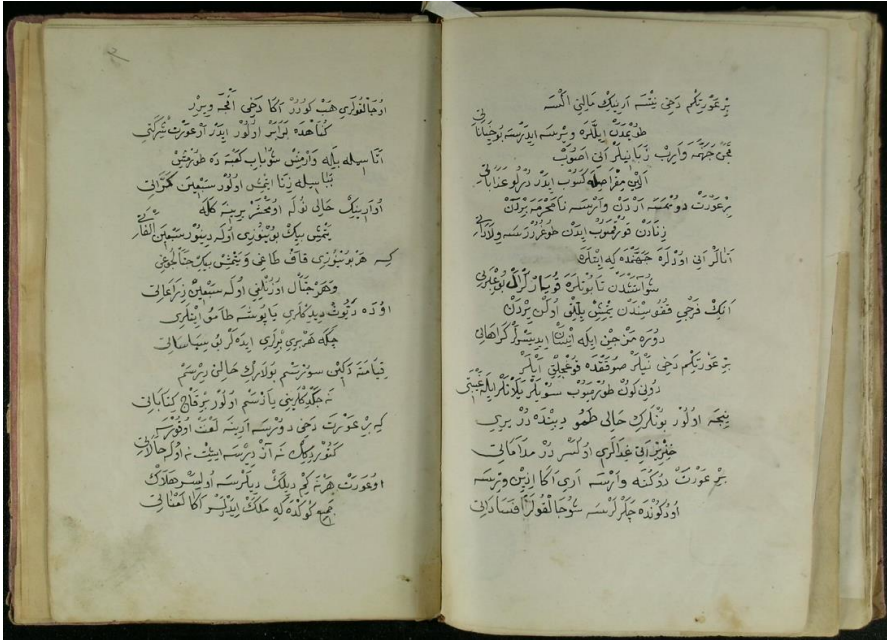
Zengin, Aslı (2014). *'Avratlar Ahvâlin Bildirir Hadîşler*. İstanbul: Anka Matbaa.

5. Fotoğraflar

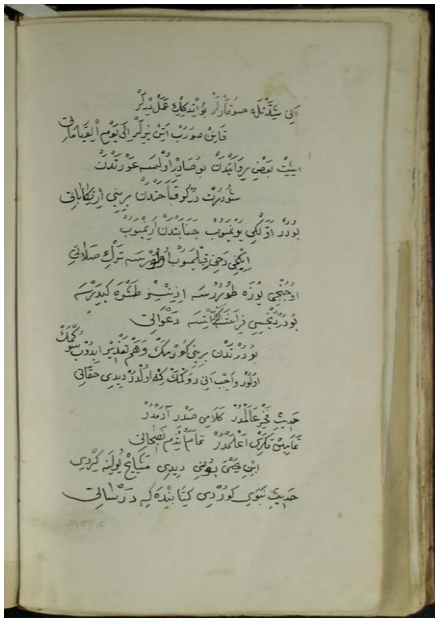
[A2a]

[A1b]

[A3a]

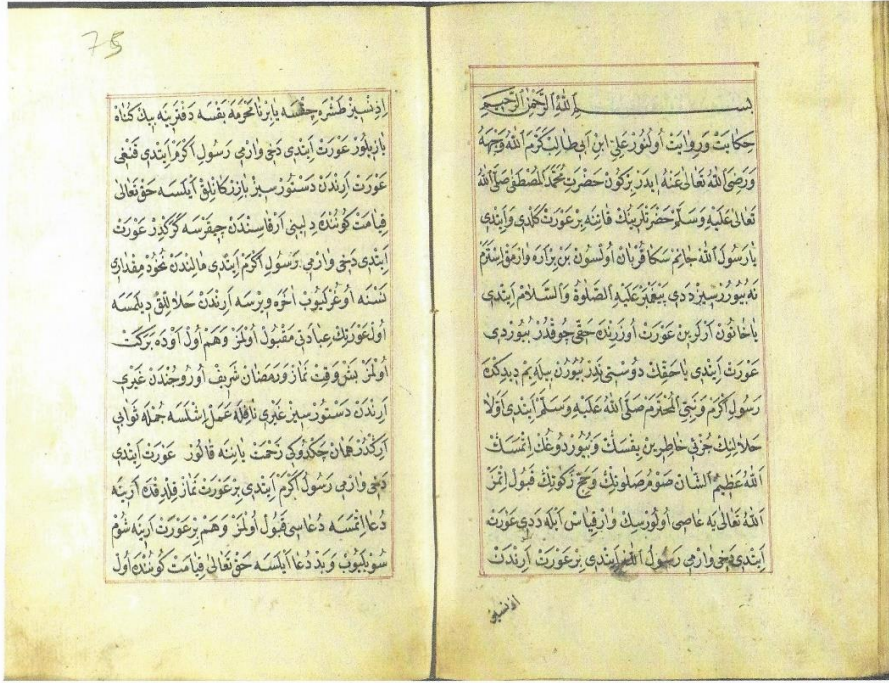
[A2b]

[A6b]

[B1a]

Hikâyât-ı Avrat'ın, İbni Yahyâ tarafından nazma çekilirken esas alındığını düşündüğümüz gruptaki mensur nüshalarından biri: Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda, 06 Hk 149/2 yer numarasıyla kayıtlı nüsha.